

Юрчишин Н. Д. Функции украинских и немецких фразем для обозначения эмоционально-волевых процессов в выражении причинно-следственных отношений.

В статье проанализированы понятия и природа каузативности на семантико-синтаксическом уровне. Рассмотрены и сопоставлены семантические трансформации предложений, в составе которых есть фраземы для обозначения эмоционально-волевых процессов украинского и немецкого языков в выражении причинно-следственных отношений. Обозначены возможности выражения стержневого компонента – фраземы.

Yurchyshyn N. D. The Function of the Ukrainian and German Phrasemes on Denoting Emotionally-Volitional Processes in Terms of the Cause-Consequence Relations.

The concept and nature of causativity on the semantic-syntactic level have been analyzed. The semantic transformation of the sentences, which include phrasemes on denoting the emotive-volitional processes in terms of cause-consequence relations in the Ukrainian and German languages are examined and compared. The certain opportunities of description of the main component – phrasemes – are determined.

УДК 811.11.'36'37

К. Г. Худик,
асистент

(Чернівецький Національний університет імені Юрія Федьковича)

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОМПОНЕНТ АНГЛІЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ

У статті представлено стилістичні явища як лінгвокультурний компонент англійської народної казки. Проаналізовано спрямованість стилістичних явищ на матеріалах британської народної казки. Здійснено розкодування певних явищ, які сприяють кращому розумінню культури британського народу. Виявлено, що у жанрі казки використовуються фольклорні художні засоби – порівняння, гіпербола, антитеза.

Перехід до нової методологічної наукової парадигми – антропоцентричної – в сучасних лінгвістичних розробках супроводжується появою таких наукових напрямів, як етно-, соціо-, прагма-, етносоціо-, етнопсихолінгвістика, лінгвокультурологія, та нових понять: культурний концепт, мовна картина світу, концептуальна картина світу, національно-мовна картина світу, етнічний стереотип [1: 36].

Національно-культурний компонент входить у систему способів і засобів формування національно-специфічного тексту, є одним із елементів організації мовного матеріалу, отже, дослідження національно-культурного компонента допомагає виявити особливості національно-мовної картини світу.

Увага до проблем національної ідентифікації стимулює пошуки нових підходів до вивчення мови казки як скарбниці збереження народних традицій, побуту, обрядів та ритуалів англійського народу з одного боку та способів його мовної репрезентації з іншого.

Багатоаспектне поняття МКС сприяло виокремленню художньої, релігійної, філософської, фізичної та інших картин світу, але, на думку Л. А. Лисиченко, [1: 37] кожна з цих картин є частковою, бо пов'язана з обмеженням, що міститься в назві (художня, фізична тощо). Найуніверсальнішими, як зазначає названа дослідниця, є концептуальна картина світу, пов'язана з усім континуумом знань про світ, і мовна картина світу як засіб експлікації цих знань.

На сьогоднішній день теорія МКС ґрунтується на концепції В. фон Гумбольдта і ідеях О. О. Потєбні (Ю. Д. Апресян, Н. Д. Арутюнова, А. Вежбицька, В. Г. Гак, І. О. Голубовська, С. Я. Єрмоленко, В. В. Жайворонок, Ю. М. Караулов, В. І. Кононенко, М. П. Кочерган, О. С. Кубрякова, Л. А. Лисиченко, Г. В. Межжеріна, В. Г. Ніконова, В. М. Русанівський, Б. О. Серебренников, Ю. С. Степанов, Г. А. Уфимцева, О. Д. Шмельов та інші).

Дослідження мовної картини світу з урахуванням впливу культури, етнічних традицій, звичаїв залишається актуальним напрямом лінгвістичних досліджень. Як зауважує І. О. Голубовська, "дослідити мовну картину світу певної національної мови означає виявити етнічну спрямованість мовного значення та способи її маркування на всіх структурних рівнях мовної системи" [2: 6]. Отже, коли мову вивчають як специфічне етнічне явище, можна говорити про національно-мовну картину світу (НМКС). Вивчення її допомагає виявити специфіку сприйняття дійсності відповідним етносом. Кожній мові притаманні свої засоби реалізації концептів світу і, відповідно, різні способи номінацій. В. фон Гумбольдт зазначав, що відмінності між мовами є щось більше, ніж просто знакові відмінності слова, форми слів утворюють і визначають поняття, різні мови за своєю сутністю, за своїм впливом на пізнання та почуття в дійсності є різноманітними світобаченнями [3: 370].

Передусім, недостатньо дослідженим поки що залишається й питання взаємозв'язку МКС і культури. На думку В. М. Телії, "культура певного етносу виступає могутнім генеруючим фактором для національно-мовної картини світу як у своїй "матеріальній", так і в "духовній" іпостасях, що сприяє визначенню поняття "культура" через поняття "картина світу" [4: 18].

Національно-мовна картина світу англійців виявляється, передусім, на лексико-семантичному рівні слів і словосполучень на позначення матеріальної та духовної культури англійського народу. Отже, елементом національно-мовної картини світу, який є формальним показником світобачення англійців, є національно-культурний компонент (НКК).

Оригінальність МКС найяскравіше подана в текстах англійського фольклору, у межах яких має місце культурно маркована діяльність.

У даній статті зроблено спробу стилістичного та семантичного аналізу текстів англійської народної казки. **Актуальність даного дослідження** визначається спрямованістю сучасних етнолінгвістичних досліджень у вивченні англійської народної казки в лінгвокогнітивному та комунікативному аспектах.

Об'єктом дослідження є англійська народна казка.

Предметом дослідження стали семантичні та стилістичні характеристики англійської народної казки.

Матеріалом дослідження слугували тексти англійської народної казки, взяті з британського словника британських народних казок. У фольклорному тексті, наприклад, народної казки ми спостерігаємо конкретний лексичний образ зображуваного світу в усьому різноманітті його предметів та властивостей. У той же час, у тексті казок представлений мовний інвентар звичайної мовної особистості, типового представника народу, етносу – як у минулому, так і в даний час. Казка

© Худик К. Г., 2011

як фольклорний твір є явищем літературного порядку. Це – акт мовленнєвої комунікації, який підпорядковується жанровим правилам, що дають місце певній комунікативній події як такій [5: 10]. Оскільки казки є текстами, які є "жанром стилістично маркованого типу мовлення" [6: 57], вважаємо, що "жанрова специфіка даного типу тексту є його важливою диференційною ознакою й забезпечує його цілісність" [1: 144].

Казка є одним із найяскравіших утілень національно-мовної картини світу і невичерпним джерелом відображення ментального світосприйняття. Текст народної казки допомагає не лише простежити етапи реконструкції національно-мовної картини світу в історії англійського народу, але й розкрити самотність традицій, вірувань, світогляду. Процес пізнання світу завдяки казці здійснюється не лишень через опис перебігу подій, але й через описи персонажів. Семантика тексту казки становить особливий інтерес у плані вивчення інформації в образах текстів цього жанру, що сприятиме дізнаванню нових механізмів об'єктивної знань про світ у мовних формах. Художні образи персонажів, представлені в текстах казок, є носіями концептуальної інформації. Текст казки є вербальним повідомленням, що передає предметно-логічну, естетичну, образну, емоційну та оцінну інформацію [7: 5].

Казка, в свою чергу, широко використовує загальнофольклорні художні засоби, які виступають як лінгвокультурний компонент. Для англійських народних казок характерна гіпербола, яка в літературознавстві виділяється двояко: як поетичний троп, стильові засоби, і як художній прийом, засіб створення образів різного масштабу. Літературний словник дає таке визначення: "Гіпербола – характерна особливість фольклору" [8: 186].

Г. Л. Абрамович зазначає, що гіперболи слугують не тільки засобом поетичної мови, а і в окремих випадках – засобом створення величних персоналій, наприклад описання могутньої сили богатирів, засобом звертання додаткової уваги читача на міць народу [8: 182]. Багато дослідників розглядають гіперболу як засіб опису зовнішності героя, при цьому специфіка жанру не береться до уваги. Ми, в свою чергу, розглянемо гіперболу в жанрі казки і покажемо її функції в англійській народній казці. Чи не самою важливою функцією є емоційна передача перебільшень. Саме таку гіперболу можна зустріти в щоденному житті "сльози течуть" або "сльози течуть рікою". У цьому і проявляється емоційність, а емоційність, в свою чергу, показує необмеження гіперболи у виявленні справжніх розмірів.

З цих характеристик випливає, що в гіперболі емоційна основа перебільшень так само різнобічна, як емоції та об'єкти, які спричиняють її утворення. Маючи на увазі цю якість фольклору, в свою чергу, англійські народні казки, використовують гіперболу задля того, щоб передати явище, яке виходить за межі звичайного. Перебуваючи пліч-о-пліч з емоціями, гіперболи стають частиною образно-художньої системи жанру казка. Гіпербола знаходиться на межі фантастики, але ще не перейшла в неї. Саме така гіпербола і проявляється в англійській народній казці "The Red Bull of Norway", де головна героїня казки долає перешкоди "The Glossy Hill I Clomb the Thee" ("Скляну я скелю подолаю заради тебе") [6: 405].

Казці як поетичному виду притаманні фантастика, постійне переплетіння реального плану із фантастикою. Придумані сюжетні ситуації та образи в казці стають суттю самої казки, і для того, щоб виразити цю суть використовуються прийоми неправдоподібного сприйняття реальності. Саме таким чином казка переплітається з гіперболою. Гіпербола використовується в багатьох англійських народних казках для створення ідейно-художньої системи образних засобів. Такою казкою є "Tom Tit Tot". Дійство з самого початку входить в фантастичне русло. Король, їхавши містечком, почув як жінка співала: "*My darter ha' spun five, five skeins to-day. My darter ha' spun five, five skeins to-day*" [6: 405].

Він, в свою чергу, не міг уявити, що протягом дня можна зіткати 5 мотків пряжі, а жінка хотіла вигородити свою доню для того, щоб в очах короля вона не виглядала ледащою. Фантастичний початок казки таїть в собі можливість виникнення гіпербол, які проявляються у подальшому житті героїні: "*Now, me dear, hare yow 'll be shut in to-morrow with some vittles and some flax, and if you hairi't spun five skeins by the night, yar hid 'll goo off*" [6: 205].

Гіперболізм проявляється не в тому, що саму справу неможливо виконати, а те що потрібно виконати ту чи іншу справу в короткий строк, не звертаючи уваги на термін виконання (*By night*). Фантастика направлена на реальність, в ту чергу, коли ці дії є неймовірними для виконання однією людиною.

Таким чином, проаналізувавши англійські народні казки з точки зору гіперболізму, ми можемо зробити висновки, що гіпербола є невід'ємною частиною англійської народної казки.

Особливо варто зазначити, що вигадка англійської народної казки поєднується з гіперболою і носить диспропорціональне сприйняття реальності в загально жанровій фантастиці. Проте в сатиричній англійській народній казці, фантастика явно не простежується в пересічних персонажах, вона є прихованою для слухачів і читачів в формах самого життя [5: 39].

Головною особливістю сатиричної казки є характер конфліктів, які, в свою чергу, є поетичними прийомами. Основою конфліктів стають соціальний аналогізм панівних класів (в казках постаті лордів і священників) і класів тих, кого вони принижують (фермери, простолюдни).

Важливе місце в загальній системі художніх засобів в англійській народній казці займають порівняння. Як гіпербола, так і порівняння дозволяють в повному обсязі емоційно виразити сам зміст казки.

Характер порівняння і його роль в народній поетичній творчості були предметом дослідження багатьох вчених-фольклористів (Ф. Буслаєв, Є. Бартминський, О. Потебня). У нашій статті ми намагатимемося визначити роль гіперболи, порівняння з точки зору естетики англійських народних казок [8: 181].

Мало не найважливішим джерелом художніх засобів порівняння є навколишнє середовище. Навколишнє середовище переповнене явищами і предметами чудового і огидного, низького і високого. У порівняннях і зіставленнях естетичне в природі і людині переплітається. Виокремлюють декілька груп. Представниками першої групи є тваринний світ, для описання спритності використовують kota : *"He ran up to the top like a cat"* [6: 51]. У другій групі представлений рослинний світ. Найбільш розповсюдженим порівнянням і зіставленням є кольори в описах краси персонажів: *"The girl was as white as milk, and her lips were like cherries. Her hair was like golden silk, and it hung to the ground"* [6: 64]. Таким чином порівняння об'єднує поетичний зміст англійських народних казок.

Крім порівняння, зіставлення і гіперболи в англійській народній казці присутня і антитеза. Казковий сюжет будується у боротьбі і зіставленні протилежного: *"Her brother loved her dearly, but her wicked stepmother hated her"* [6: 64]. Антитеза використовується достатньо широко і багатообразно. Виступає сюжетоутворюючим, композиційним і стилістичним прийомом і виявляється у зіставленні відмінних і контрастних понять. З перших слів англійська народна казка приваблює пересічного слухача своєю відмінністю від реальності, в якій нереальні предмети стають реальними, неживі предмети набувають елементів реальності.

Художні засоби залежно від їх джерела в природі та особистості ми поєднали в декілька груп. Арсеналом образів першої групи стали тваринний світ: птахи, риби та свійські тварини. Варто зазначити, що відбір представників фауни підпорядковується художнім задачам таким, як ідеалізації та зниження образу. Для опису радості людини спостерігається притягнення миші: *"I will be so happy as a mouse in a cheese"* – *"буду щасливим немов миша в сири"* [6: 51].

Друга група об'єднує порівняння в рослинному світі, найбільш розповсюдженим серед образів порівняння є червоний колір у природі, який використовується в описанні жіночих образів – *"cheeks as red as blood"* [6: 494], краса також передається через призму золотого кольору *"golden hair"* [6: 494], ніжність і жіночність передаються через порівняння рослинами і предметами *"cherry-red lips"* [6: 472].

Третя група об'єднує явища природи і всі процеси, які відбуваються в ній. Вода і все, що пов'язано з нею, передає цілісність образу героїні *"skin as pale as a snow"* [6: 225].

Таким чином порівняння організує поетичний зміст англійських народних казок. Поетичне слово в даному випадку несе окрім образної загрузки ще й формальну.

Умовність казкового світу виокремлює умовність самих образів. Казковий образ виокремлюється певним персонажем. На противагу літературному герою казковий герой має виокремлені позитивні або негативні якості. Саме таким чином протиставлення героїв, наприклад, (мачухи і пасинка) не є протиставленням героїв, а є протиставленням двох різнобічних характерів: *"Once the boy had a cruel stepmother, so cruel was she that the lad determined to run away"* [6: 64] Протиставлення Добра і Зла, Вірності і Зради, Правди і Брехні проявляються у протиставленнях персонажів і їх дій загалом.

Таким чином дослідження національно-культурного компонента в англійській народній казці зумовлює доцільність зіставного аналізу мовних одиниць, які представлені в текстах англійської народної казки номенами предметів і понять матеріальної та духовної культури конкретного народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Лисиченко Л. А. Структура мовної картини світу / Л. А. Лисиченко // Мовознавство. – 2004. – № 5–6. – С. 36–41.
2. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу : [монографія] / І. О. Голубовська. – [2-е вид., випр. і доп.]. – К. : Логос, 2004. – 284 с. – Бібліогр. : С. 255–283.
3. Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры / В. фон. Гумбольдт ; [пер. с нем.]. – М. : Прогресс, 1985. – 452 с.
4. Телия В. Н. Первоочерёдные задачи и методологические проблемы исследования фразеологического состава языка в контексте культуры / В. Н. Телия // Фразеология в контексте культуры. – М. : Языки русской культуры, 1999. – С. 13–24.
5. Пропп В. Я. Морфология сказки / В. Я. Пропп. – М. : Наука, 1968. – 120 с.
6. A Dictionary of British Folk-Tales in the English language incorporation. F. G. Norton Collection. – Part A Folk Narrative. – Vol 1. – London and New York, 1991. – P. 51–494.
7. Єсіпович К. П. Образ "чарівного" у французькій народній казці (лінгвокогнітивний аспект) : автореф. дис. ... на здоб. наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.05 "Романські мови" / К. П. Єсіпович. – Київ, 2006. – 20 с.
8. Абрамович Т. Л. Введение в литературоведение / Т. Л. Абрамович. – М. : Просвещение, 1979. – 182 с.
9. Античные теории языка и стиля : [сб. статей]. – М.-Л., 1936. – С. 187–226.

Матеріал надійшов до редакції 01.04. 2011 р.